

Nr 151.

Av herr **Lindhagen**, om inrättande av ett aktivt statsinstitut för hälsovård i stället för vissa nu befintliga institutioner m. m.

En av intressepolitikens många nattsidor är dess förunderliga oenägenhet att ägna nödig uppmärksamhet åt det, som är ett neutralt dagligt intresse för alla. Man skulle kunna tycka, att dylika reella frågor av den största betydelse skulle kunna vinna partiernas gemensamma bevägenhet. Men så är icke förhållandet. Förmodligen ligger förklaringen till en del däri, att intressepartierna äro så helt upptagna av sina egna rättigheter och andras förpliktelser, att de varken ha tid eller lust, ja, icke ens komma på den tanken, att man bör sysselsätta sig med något annat. En annan orsak ligger säkerligen också däruti, att partierna uti de verkliga realiteternas omvårdnad instinktivt förnimma något oöverkomligt. Deras kamp har till uppgift att ernå makten, och deras kampmedel måste då vara att med våld, förslagenhet eller kompromisser slå ner varandra. Uti ett sådant system blir karaktärsdaning enligt sakens natur utestängd från all uppmärksamhet. Men i vardagslivets reella neutrala frågor kan ingenting avsevärt vinnas utan karaktär i våra förehavanden. Hela detta fält måste därför övergivas av intressepolitiken såsom ett hopplöst område för dess begåvning.

En sådan av vår statskonst i regering och riksdag tillspillogiven realitet är *hälsovården*. Det är visserligen sant, att åtskilligt göres, som kan fås för penningar. Med vattenledningar, kloakavlopp och desinficeringar söker man ofta med framgång höja medellivslängden för att nu taga ett exempel. Den personliga hygien åter, för vars höjande fordras icke bara pengar utan än mer människans herravälde över sig själv, överlämnas helt och hållet åt den privata företagsamheten. Att söka medverka till att genom vädjan till andliga krafter, upplysning och föredömen rädda miljoner människor från sjukdomar och elände, det har statsmakten hitintills i möjligaste mån ryggat tillbaka för. På *Bihang till riksdagens protokoll 1921. 3 saml. 46 häft. (Nr 151—153.)* 1

vissa speciella områden såsom i nykterhetsfrågan har den genom enskilda sammanslutningar tvungits att ägna även en sådan sak ett tämligen ytligt och låtsat intresse. Men att av eget initiativ lägga sin själ i saken, gå längre och i spetsen eller uppfordra åtminstone dessa enskilda sammanslutningar att vidga sitt hälsovårdsprogram i en specialfråga till personlig hygien i allmänhet, detta har hitintills ansetts ligga utom uppgiften för all praktisk politik.

Därför har också samhällsordningens omtanke om individen såsom sådan i detta avseende väsentligen begränsat sig till att taga hand om honom, sedan han icke minst genom oförstånd i omvårdnaden om sig själv råkat ut för fullbordade sjukdomar och nedbruten hälsa. Här är det nämligen åter en sak, där man kan åstadkomma något företrädesvis med pengar. Det är försent att av individen kräva några karaktärsegenskaper och då känner sig samhället genast mera i sitt esse.

Hälsovårdsfrågan är dock, enligt vad alla måste medgiva, i främsta rummet och framför allt ett spørsmål om att *förebygga lidande, nöd och fattigdom genom en sund hälsovård*. Ofantligt med elände uppkommer genom försummelse av den personliga hygien. Detta icke blott för individen själv. Därav följer ock en försvagad avkomma samt oerhörda kostnader för det allmänna och det enskilda. I vårt dagliga liv försummas, man kan väl säga i regel, hälsovårdens enklaste fordringar, och från dem som vederbör sprides ingen allmän upplysning om densamma. Ett folk med sunda levnadsvanor, som ofrånkomliga gå i arv från släkte till släkte, har dock däri en källa till kraft och utveckling, som knappast överträffas av något annat.

Det gäller således här en folkupplysning i en omfattande utsträckning till folkhälsans främjande genom skapande av nyttiga folkseder. Därvid gäller det ock att samla och utvidga de rörelser, som i detta avseende så mäktigt begynt med nykterhetsrörelsen och även i andra avseenden här och var visat åtskilliga ansatser. Den lidande mänskligheten, kommande släkten, staternas och kommunernas budgeter, de allmänna kassorna och alla skattebetalare ha ett gemensamt intresse i denna sak.

Den närmaste ledningen för att skapa folkseder, ägnade att bevara hälsan och förekomma sjukdomar, skulle väl ligga hos läkarevetenskapen och läkarekåren. Men de gå knappast i spetsen annat än undantagsvis, och den stora allmänhetens erfarenheter kunna på ett gripande sätt bekräfta detta, om de finge tala. Det är dock naturligt, att det skall förhålla sig på det sättet. Den medicinska undervisningens tyngdpunkt är lagd på botandet av sjukdomar och ej förhindrande av deras uppkomst,

och läkarens intresse måste vara riktat på det förra, som bereder honom utkomst och helt upptager honom, och mindre på allmänt människovänlig verksamhet, som mera sällan inbringar något livsuppehälle. Det är samma nödvändigheter som på alla andra områden. Men även i botandet av sjukdomar försmår, enligt en utbredd opinion bland landets patienter, den officiella läkarevetenskapen alltför mycket naturens verk-samma och billiga läkedom eller den s. k. naturläkedomen. Några nya uppslag ha också svårt att göra sig gällande, då, såsom det berättas även från läkarevärlden själv, dylika påfund där liksom annorstädes möta oböjligt motstånd från de auktoriserade uppfattningarna och äro ägnade att förminska befordringsutsikterna.

Ett ganska karakteristiskt utslag på den härskande vuxna generationens försök att komma ifrån denna sak i följd av dess egenskap att vara en karaktärsfråga, är försöket att hänvisa påminnelserna om den-samma understundom och i någon mån till skolorna. Någon betydelse kan ju en undervisning där också få, blott det ej sker teoretiskt utan på något praktiskt sätt, som tvingar till handling. En teoretisk undervisning i skolorna om levnadsvishet överskattas säkerligen mycket. För barn är det ofta så, att dylika lärdomar företrädesvis gå in genom det ena örat och ut genom det andra. De äro för unga att tänka sig in i så-dana saker och lägga förmaningarna på sinnet. Det viktigaste är väl ändå, att de äldres uppmärksamhet fästes på deras egen välfärd. Hos dem finnas möjligheter till ett förståndigt eftersinnande. Det är ju ock de äldre, som sedan kunna i hemmen inverka på barnen, genom exemplets makt och barnens bibringande av sunda vanor genom levernet.

*

Kanske kan ur tidens upplevelser komma fram någon pånyttfödelse även för den verkliga hälsovården, som varit en så obegripligt åsidosatt och förringad sak, men är en så nära liggande, lättfattlig och betydelsefull angelägenhet. Man kan icke begära av individerna, att de skola annat än i sällsynta undantagsfall kunna resa sig var för sig. När det är allmänt bruk att försumma det viktigaste och styrelserna i allt väsentligt låtsas som det regnade, följer strömmen med och kan icke annat. Den gamla ordningen må mena vad den vill. Inunder den brinna redan de flammor, som en gång skola spränga den trots allt och kräva, att det mänskliga livets viktigaste arvedel, självövertvinnelsen, också blir en samhällsangelägenhet.

Det finns här liksom i allt annat en utgångspunkt, som är orygglig, nämligen naturen. Det är denna vän och rådgivare, som för närvarande

åtminstone är otillräckligt ihågkommen. Även här kommer enligt tusendens förnimmelse en *återgång till naturen, till naturläkedomen* att bliva räddningen. Denna läkedom skiljer sig från speciella medicinska skolor och lärdomsteorier därigenom, att den i sitt botande av sjukdomar lägger största vikt på att förekomma dem.

Om denna sanuing nu är bortskymd för läkekonstens officiella apparat, så är det icke uppsåtligen utan på grund av utbildningen och traditionen. Tidens specialiseringssträvanden medverka dessutom, att den officiella vetenskapen tappar sammanhanget. Den naturliga ordningen, som skapat människokroppen till en organism, där allt samverkar både det andliga och det kroppsliga, förloras ur sikte.

Även här gäller det således att återfinna de gamla sanningarna, som komma igen och förmana i tider av nedgång. Deras tal är även här ungt, och morgonens dagg ligger kvar på deras problemställningar. Även inom läkarekretsar, åtminstone i utlandet, har man en känsla härav och formulerar den: »åter Hippokratos».

Denne läkekonstens fader yttrade för över 2,300 år sedan: »Naturen är sjukdomarnes läkare. Naturen finner av sig själv sina egna utvägar utan att tänka efter. Utan att ha fått någon undervisning och utan att ha lärt det fyller naturen sina plikter.» I annat sammanhang betonar han: »Så tror jag ock för visso, att varje läkare, om han eljest vill göra sin plikt, nödvändigt måste äga kunskap om naturen och med all makt befrita sig om att lära känna, huru människan förhåller sig till vad hon äter och dricker liksom också till övriga livets förhållanden och vad verkan vart och ett har på henne». Det bör ock verka föryngrande att höra, huru han framhöll medkänslan såsom grundvalen för ett praktiskt utövande av en vetenskap. »Får man tillfälle», säger han, »att hjälpa en behövande främling, skall man framför allt stå sådan till tjänst, ty där människokärlek finns, där finns också kärlek till konsten. Mången patient, som väl vet, att hans lidande ej är utan fara, men det oaktat är tillfreds med sin läkares humana behandling, återvinner sin hälsa. Skönt är att bistå de sjuka för hälsans skull, skönt är att sörja för de friska, att de ej må bli sjuka, men ock skönt att sörja för de friska för den goda hållningens skull.» Om den vetenskapliga forskningen blir omdömet följande:

»Livet är kort, konsten är lång, rätta tillfället flyktigt, erfarenheten be-
dräglig, omdömet svårt. — — —

Vill man tillägna sig de erforderliga egenskaperna för den, som vill befatta sig med läkekonsten, måste man flytta filosofien in i densamma och läkekonsten in

i filosofien. En läkare, som på samma gång är filosof, är någonting gudalikt. Skillnaden är ej stor mellan filosofi och läkekonst. Allt, som ingår i filosofien, ingår ju också i läkekonsten. oegennytta, hänsynsfullhet, blygsamhet, anspråkslöshet, anseende, omdöme, lugn, förbindlighet, renlighet, djupsinnigt tal, kunskap om vad för livet är nyttigt och nödvändigt, förkastelse av allt orent, frihet från vidskepelse, en gudalik upphöjdhet. Vad de ha, ha de ju för att motverka tygellöshet, simpelhet, omåttlighet, lustar, rofferier och skamlösheter.

Av alla konster är läkekonsten den yppersta, men genom okunnighet hos såväl dess utöfvare som hos dem, som lättsinnigt bedöma denna, står den numera betydligt efter alla andra konster. Felet härutinnan tror jag mest beror därpå, att läkaryrket är det enda yrket, för vilket inom staterna intet annat straff stadgats än förlust av anseende. Men härom bekymra sig ej de, som bruka medicinen som näringsfång. Dylikt folk likna nämligen i hög grad de statister, som man låter uppträda på scenen i tragedierna: ty liksom dessa ha en skådespelares utseende, dräkt och mask utan att vara skådespelare, så är det även med läkarna, många äro läkare till namnet, men mycket få till gagnet.»

Det är ett ofta återkommande påstående, att inget ämbetsverk eller skrå reformerar sig självt. Impulserna därtill komma merendels utifrån. Sådana äro vi alla. Ingenting är därför naturligare, än att det måste förhålla sig på samma sätt med den privilegierade läkarvetenskapen. Andra vetenskaper ha kommit med de medicinska upptäckterna och lekmännen med det sunda förståndet ifråga om naturens läkekonst. Lekmannaomdömet har rätt att göra sig gällande även på detta område. Lekmännen ha de personliga erfarenheterna samt mången gång särskild begåvning och intresse för naturläkedomen. Sådana begåvningar borde tillvaratagas, ja, varför icke rent av på allmän bekostnad beredas tillfälle studera medicin och lägga sina mänskliga synpunkter på metoderna. I stället blir lekmannaverksamheten i medicinens tjänst utan åtskillnad till dess värde motad, ja förföljd. Den får nöja sig med att gå från dörr till dörr och tigga smulor av det intresse, som ägnas statens påbjudna läkekonst. Hippokrates åter yttrade: »En klok man, som betänker, att hälsan är det värdefullaste för människan, bör vid sjukdomstillfällen kunna draga nytta av sitt eget omdöme, bör förstå och kunna bedöma både vad läkaren säger honom och vad han föreskriver honom för hans kropp, varje detalj därav, för så vitt det är möjligt för en icke läkare.»

Låtom oss taga några exempel ur erfarenheten om naturläkedom, som står till buds men försummas av de flesta och tillspillogives av hälsovårdsmyndigheterna.

Var och en vet, att *liv är rörelse*. I snusförnuftiga ögonblick säga vi litet var, att en människa, som arbetar inomhus, bör ta sig en vandring i fria luften helst i minst två timmar om dygnet. Detta kommer dock i allmänhet icke i fråga. Man har icke tid, heter det, utan eftertanke att man vinner tid i arbetet genom hälsa. Även den, som anser sig ha tid, följer icke heller naturläkedomens anvisning. Att göra det av egen kraft därtill sakna vi karaktär. Någon folksed att hålla sig till finns av samma anledning icke. Läkarna i sin enskilda praktik lägga icke in någon kraft att befalla sina patienter att på detta sätt behålla sin hälsa utan ekonomiska uppoffringar. De medicinska högskolorna, medicinalstyrelsen och vederbörande departement sysselsätta sig icke ens i sina tankar med dylika angelägenheter, ännu mindre ivra de för att vägleda folket i dem. De ha icke tid, och även om de hade tid, skulle de ändock icke göra det.

I detta fall kan man säga, att spårvägarne i de stora städerna äro till fördärv för befolkningens hälsa. Man åker för mycket och går för litet. När det var fria övergångar i huvudstaden, var faran för folkhälsan ännu större. Nu med de förändrade spårvägstaxorna går en del folk åtminstone något stycke väg. En förstadsbo kan aldrig tänka sig att gå in till sitt arbete i staden, ehuru han därigenom just skulle vinna dessa två timmars rörelse, som håller hälsan vid makt och för övrigt inbesparar honom spårvägsavgifterna. Jag känner mer än ett undantagsfall, då en dylik övervinnelse, åtminstone tidvis, ägt rum. I dessa fall har jag hört vandrarens hustru säga, att han i följd av denna motvilliga omtanke om sin hälsa »blivit som en annan människa». Varför skall det ej nu kunna anses som en samhällsangelägenhet att söka förmå alla, som kunna gå, att på detta enkla och billiga sätt bliva en annan människa? Varför skola individerna vara så motvilliga att skaffa sig på detta sätt den största skatt de kunna hava? Huru länge skola alla hälsovårdsmyndigheter befinna sig bakom flötet i en dylik realpolitisk fråga.

Var och en bör veta, att *frisk luft och renlighet inomhus* också är liv. Här framträder *bostadsfrågan* såsom en avgörande faktor. Denna mäktar ej de enskilde. Den enskilda företagsamheten tydligen icke heller. Det allmänna, ovant att röra sig på detta område, måste nu taga initiativ. Det sker famlande otillräckligt och utan den målmedvetenhet som vill till och synes vuxen exempelvis i England. Man behöver endast göra ett besök på huvudstadens utarrenderade lantegendomar och se, hur folk där mångenstädes tillbringa sin tillvaro, för att få en rysansvärd bild av ett hopplöst envälde. Man måste fråga sig, hur sådant kan vara

tillåtet. Och man förstår otillräckligheten för att icke säga brottsligheten i vårt samhällsskickets likgiltighet för människoöden.

Där bostäderna åter äro goda eller åtminstone någorlunda, vilar plikten att hålla dem sunda genom luftväxling och renlighet mera på den som bebor lägenheten. Även här gäller det att med kraft bearbeta individen eller motarbeta oseder, som vunnit allmän omfattning och ha tradition. Särskilt på landsbygden har man mycket ringa förstånd på denna sak. Igenklistrade fönster så att rummet ej kan ventileras, sammanpackning i ett rum i synnerhet om vintern, även om det finns något mer, oskurade golv och annat göra, att den friska luften på landet ofta icke mycket hjälper dem, som bo på landet. Kanske ligger här en förklaring till att farsoter härja mången gång mera på landsbygden än i städerna. Att frisk luft lättare blir uppvärmd än dålig förstår man icke. Det kan dock hända, att uppvärmningsförhållandena på landet äro så dåliga mångenstädes, att det vållar största möda och kostnad att åstadkomma en minimal värme och att en utvädring därför betyder ett upprestande av denna möda och omkostnad. Då kan man förstå, att folket av nöd tvingas in i ett tillvarelsesätt som ruinerar hälsan. Därvid kommer man således tillbaka till bostadsfrågan såsom sådan.

När skola vi hava att emotse ett korståg mot dessa hemsökelse och när skola styrelserna erhålla samma intresse för utrustande av en sådan armé som för ett militärväsende med syfte att sprida död och förstörelse, därest det kommer till användning.

Var och en vet eller anar åtminstone, att *enkelhet och måtta i mat och dryck samt förståndigt val av näringsmedel (dieten)* skapar hälsa och långt liv. Men ingenting är oss mera fjärran än att följa denna naturens anvisning. Vår medicinska teori och praktik är icke heller vägledare i en dylik levnadsvishet, efter som de personer, som företräda dem, äro lika obehärskade som den övriga mänskligheten. Det bleve för vidlyftigt att i detta sammanhang ingå på några enskildheter i detta omfattande ämne. Det må vara nog erinra om, att en myckenhet av våra dagliga krämpor och livslånga sjukdomar skulle försvinna blott genom iakttagandet av naturens ordning någorlunda på detta område. Miljoner som nu framläpa sitt liv i elände eller befolka sjukhusen och fattighusen skulle genom vägledning och karaktärsdaning i detta fall kunnat vara friska, arbetsföra och lyckliga människor. För att nu ej tala om de ekonomiska besparingar, som skulle uppstå för individ och samhälle. Man finner i stället hur de, som komma sig upp ekonomiskt och därigenom kunna ytterligare genom god bostad och annat befästa sin hälsa, söka livets trevnad i att vidga sin matordning. De

svälla ut, bli dåsiga och tröga, och på samma gång sväller det igen något inom dem, som förtar all resonans för andliga värden. Att ifrågasätta att sådana väldiga realiteter skola ägnas omtanke av statsmakter, det är emellertid enligt all erfarenhet omöjligt.

En engelsk läkare Alexander Haig, föreståndare för ett av de största sjukhusen i London, skriver: »Hos dieten ligger nyckeln till nio tiondelar av de sociala och politiska problem som plåga vår nation och vår tid. Dieten, sådan den för närvarande är, är produkten av en väldig hop okunnighet. Den är orsak till ett hiskligt skövlande med tid och pengar. Den alstrar andliga och moraliska olämpor och bristfälligheter, förstör hälsan, förkortar livet och misslyckas i allmänhet fullständigt att uppfylla sitt ändamål.» En fråga, som kan föranleda så skarpa ord till och med från en erkänd fackman, skulle den ej ens vara förtjänt av ett övervägande?

En följd av, att kropp och själ på detta sätt ej ägnas tillbörlig vård, är att människorna tillgripa »njutningsmedel» för att hålla sig uppe. De behöva dem, mena de, för att pigga upp sina nerver, hålla den bortdöende arbetslusten vid liv och över huvud taget nödtorftigt smörja ett maskineri, som vill rosta bort av försyndelser mot naturen. På detta sätt påskyndar man livslågans utslocknande, man må tända hur många cigarretter som helst, tömma det ena glaset efter det andra eller trösta sig med omåttligt kaffebruk. Man skall ha något roligt också, säger den tanklösa mänskligheten. Men vi förstå ej, att en sund själ i en sund kropp utan behov av sådana eggelser gör människan till en ung gud och att detta är en njutning, suveränt överlägsen den sällhet, som vi kunna förnimma i nattlig fest omtöcknade med ångor av tobak och sprit. Statsmakten gör ingenting, tvärt om, den påskyndar undergången. Kan den dessutom skaffa sig inkomster på sina undersåtars fördärv, skyndar sig den istället att utnyttja en sådan lycklig möjlighet. Tobaksmonopolet är det sista förnäma exemplet. Men hur kan det vara annorlunda. Låtom oss en gång för alla förstå, att statsmakten och andra juridiska personer äro fiktioner. Makten är endast en förklädnad, bakom vilken dölja sig personer lika vanliga och konjunkturbestämda som vi andra människor.

I botandet av redan uppkomna sjukdomar har den privilegierade läkekonsten sin styrka. Kirurgien särskilt är ofta underbar. Men även här måste mänskligheten i åtskilliga fall förbehållas att få tänka själv och icke bara gå efter receptena. Detta gäller icke minst botande av återkommande sjukdomar och blir då i själva verket också ett förekommande av det onda. Det skall kanske då visa sig, att även här

naturens läkedom icke tages i anspråk så som vederbör. Ett par exempel endast.

Alla, särskilt i vårt ombytliga klimat, lida av förkylningar, som övergå i katarrer ofta av stadigvarande beskaffenhet. *Halssjukdomar och bronchitis i luftrören* härja. Den praktiska medicinen sysslar knappast med att förekomma dylika sjukdomar. Den nöjer sig att med större eller mindre framgång ingripa mot en redan uppkommen sjukdom och förhindra en katastrof. Lekmannen måste ju då börja att tänka själv och mången har då funnit en lösning för många fall i att tänka bara nått upp så långt som näsan räcker. Denna senare kroppsdel har väl, säga vi oss, någon annan och ädlare uppgift än att vara sätet för vår snuva. Denna uppgift är påtagligen att genom den inandning, som äger rum på denna omväg, hindra kall luft och stoftpartiklar i luften att inficiera och förorena de ömtåliga hals- och struporganen. Sagt och gjort. Av självbevarelsedrift börja vi tillämpa denna naturens ordning, efter det vi tagit undervisning om sättet för inandning på denna väg. Resultatet har blivit utmärkt. För min del botade jag väsentligen en årligen återkommande fruktansvärd bronchitis på detta sätt. Ingen läkare gav ett dylikt naturligt råd och andra patienter ha på min förfrågan också sagt sig sakna erfarenhet därom.

Vad inträffar nu, om vi önska att även andra skola till sin båtнад få kännedom om en sådan naturens väg till hälsa? Och än värre vad sker, om vi hänvända oss till dem, som hava makten, att de skola göra något för en sådan försummad upplysning? Ingenting annat inträffar än att kåsörerna i tidningspressen ensamma taga hand om saken och söka i brist på andra idéer fylla spalterna med sitt åtlöje. Dessa stackars människor ha naturligtvis rätt att uppehålla livet och det kan ju vara en tröst för oss att ha bidragit till några medmänniskors uppehälle. Men nog kan mången komma på underliga tankar om samhällsordningen, när man finner till sist, att detta är den enda undervisning som består den allmänna opinionen i en så nyttig sak.

I följd av osunda levnadsvanor men även i följd av klimatet lider vårt folk högeligen av *reumatism* och liknande rubbningar i organism. Denna åkomma är måhända av olika slag och kan kräva olika behandling. Visst är, enligt erfarenheten, att den i stor utsträckning, kanske i de flesta fall, kommer direkt ifrån blodet och indirekt från den näring och dryck, varav vårt blod skapas. Då det nu är ett faktum att massage och bad kanske i de flesta fall endast lindra för tillfället men icke bota; då det vidare är ett faktum, att personer som misslyckats på denna väg i stället blivit botade genom att varje dag mellan måltiderna dricka

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 3 saml. 46 häft. (Nr 151—153.) 2

mycket ljumt vatten, inemot två liter åtminstone; varför skall då icke ett sådant naturens botemedel göras till föremål åtminstone för undersökningar från höga vederbörandes sida och varför skall man ej upplysa människor om den enda utväg som hjälper åtskilliga? Är det kanske därför att denna utväg är naturlig och billig eller är det därför att den möjligen icke står beskriven i läroböckerna?

Detta ämne är lika rikt på uppslag som det dagliga livet, vilket rör sig kring detsamma, är rikt på företeelser. Vi kunna blott ytterligare erinra oss, att *idrott och gymnastik* är förbehållen skolelever och ungdom, men anses böra taga slut vid en mognare ålder eller om ogörligheten att intressera vetenskap och statskonst för betydelsen av vårt *dagliga bröds* sammansättning och tillagning, eller om myndigheternas likgiltighet för riksdagens skrivelser 1906 om tobaksbruket bland barn och 1912 om *tobaks- och kaffemissbruket* hos alla, varom en förra året väckt interpellation besvarades matt av ecklesiastikministern och ännu icke lett till någonting o. s. v.

Vad kan göras för att den hälsovård, som vill förekomma sjukdomar och nöd, blir en av landets mest uppmärksammade angelägenheter. Det finns ingen annan utväg än att organisera en opinion. Mången anser ett vägledande fälttecken kunna vara: »åter till Hippokrates». Denna lösen börjar höjas exempelvis i England. Plats också för förebyggande naturläkeedom har alltid varit fanan för folkliga strävanden mot en produktiv hälsovård. Även på detta område skall möjligen krigets förödelse bereda rum för en ny växt av det, som förtvinat i de mossbelupna bråtena på människornas marker.

I Preussen har man t. ex. redan sedan omkring 15 år tillbaka allt kraftigare fordrat att få ett ministerium för folkets väl. Detta krav har förut ständigt avböjts. År 1919 har dock ett dylikt ministerium inrättats. Detta ministerium, kallat »Volkwohlfartsamt», skall arbeta på tre avdelningar, en för hälsovårdsfrågor i allmänhet, en för bostadsfrågan och en för arbete för ungdomen och allmänt väl. Medicinalavdelningen, som förut löd under kultusministern och sedan 15 år lytt under ministern för inre ärendena, skall nu anslutas till det nya ministeriet och hava en läkare till ledare.

Från England kommer ett annat föredöme. Där har kriget lett till nyskapandet av ett hälsovårdsministerium »Ministry of Health», som får den omfattning, att det blir ett av landets största och viktigaste ministerier. Det trädde i funktion den 1 juli 1919. Uti en artikel i

danska tidningen Politiken lämnades på sin tid följande belysning av de förhållanden, som föranlett denna nydaning:

Tanken på att upprätta ett hälsovårdsministerium är icke alldeles ny i England. Ända från år 1892 har en där hällen årlig hälsovårdskongress framställt krav på ett dylikt ministerium, men även på detta område var det först kriget, som möjliggjorde tankens realiserande. Att kriget kunde spela denna roll står i samband med, att det berövade England en illusion, tron på nationens ypperliga hälsotillstånd. Sin dödsstöt i folkmedvetandet fick denna tro, då hären skulle rekryteras. Till och med då regeringen utövade det kraftigaste tryck på utskrivningsbyråerna för att få möjligast många rekryter, kunde läkarekommissionerna blott förklara var tredje man tjänstduglig.

I trängre kretsar hade man redan länge haft klart för sig det otillfredsställande sätt, varpå samfundets arbete för befolkningens hälsa verkade. En kommitté med uppgift att undersöka befolkningens kroppsliga beskaffenhet avslöjade redan för åtskilliga år sedan rent sorgliga tillstånd, vari en stor del av skolungdomen befann sig. Kommitténs betänkande gav upphov till en lag av 1907 om läkareövervakning av skolbarn. Lagen blev emellertid ganska ineffektiv. Naturligtvis var det dess mening, att barn, som vid läkareundersökning befunnits lida av sjuklighet, skulle erhålla behövlig behandling. Men lagen säkerställde ej möjligheterna till sådant och i själva verket fick blott hälften av de hjälpbehövande barnen läkarvård. År 1915—1916 utkom ett nytt kommittébetänkande och det heter där, att ej mindre än $\frac{1}{4}$ miljon skolbarn äro allvarligt vanföra och arbetsodugliga och ej mindre än 1 miljon skolbarn befinna sig så kroppsligt och andligt nere, att de ej draga rimlig nytta av skolgången. Av 1,900,000 skolbarn, som undersöktes 1913—1914, befunnos 650,000 lida av sjukdomar eller defekter, som krävde läkarebehandling. Kritiken har emellertid särskilt pekat på, att själva den uppfattning, som låg till grund för lagen 1907, var felaktig. Det var hopplöst att söka genomföra en läkarebehandling av barnen så länge man lät deras levnadsvillkor under skolgången förbli oförändrade. Man vet nu att barnen i det stora hela födas ungefär lika friska, vare sig de höra till den ena eller andra befolkningssklassen. Det är de ogynnsamma förhållandena, varunder arbetsklassens barn i de stora städerna leva, som vålla den större dödligheten bland dem. Man erkänner nu i England som ett faktum, att det är de osunda hemmen, de otillräckliga lekplatserna, de dåligt byggda och olämpligt lagda skolorna, som måste reformeras för att man skall kunna göra sig förhoppning om en verklig förbättring i skolbarnens hälsovårdsförhållanden.

En ganska omild kritik har också riktats mot sjukförsäkringslagen av år 1911. Den har ej ens före kriget tillhandahållit läkarevård i tillräcklig utsträckning. Förvaltningen har varit dyr, statistiken vilseledande och de erkända sjuk-kassor, som bilda enheten i systemet, ha vilat på osund grund i finansiellt avseende.

Så är det lungotssanatorierna. De ha kostat en massa penningar, men hur mycket ha de gagnat? Det är med dem som med skolbarnens läkarebehandling. Man påträffade en lungsiktig och skickade honom till sanatorium. Efter någon tids förlopp är han förbättrad, och han skickas ut från sanatoriet. Så återvänder han till sin gamla miljö, är snart åter sjuk, och faller slutligen offer för tuberkulosen. Samfundet har återigen på felaktigt sätt angripit sjukdomen. Det är det sociala eländet, som man borde angripit, ej endast sjukdomen själv.

Huvudorsaken i den förfelade hälsovårdspolitikken har kritiken sökt i, att lagstiftningen ej låter sig ledas av den vetenskapliga forskningens målsmän, men av den tillfälliga populära uppfattningen om vad som bäst främjar folkhälsan. Man vill nu göra slut på detta och man hoppas vinna målet bland annat, genom upp- rättandet av ett hälsovårdsministerium.

Den engelska förvaltningen med hänsyn till hälsovårdsförhållandena har för övrigt länge i och för sig krävt reformer. Över huvud taget har den engelska administrationen karaktären av ett gammalt hus, under årens lopp påbyggt, man skulle nästan kunna säga pålappat, men sällan resolut ombyggt. Resultatet blir därför. Vad hälsovårdsväsendet beträffar har det saknat enhetlighet. Såväl den lokala som den centrala förvaltningen har varit fördelad mellan en del myndigheter, som dela befogenhet och ansvar och som därför icke känna sig så särskilt besvärade av någondera. Och följden har varit, att redan insamlingen av det behöfliga statistiska materialet för belysande av förhållandena i landet varit hart när omöjlig.

Omöjligheterna av att komma någon vart i denna administrativa labyrint var emellertid klar och för en gångs skull beslöt man sig för ett verkligt röjnings- arbete med ty åtföljande nybyggnad och så kom det nya hälsovårdsministeriet till stånd.

Detta nya ministerium har blivit ett av de betydelsefullaste och mest omfattande av alla engelska departement. Man behöver blott betänka, vad det innebär, att hela bostadsproblemet faller inom det. Under den närmaste tiden skall $\frac{1}{2}$ miljon nya hus uppföras i England. Och över huvud taget syftar man hän till en gigantisk förändring av de nuvarande bostadsförhållandena, vilka givetvis ställa krav på ett mäktigt organisatoriskt och administrativt arbete.

Hälsovårdsministeriet skall över huvud taget tjänstgöra som central för samhällets hela arbete i folkhälsans tjänst, det skall, som det hette i regeringens förslag, taga alla de mått och steg som äro önskvärda för ett effektivt arbete till förbättring av befolkningens hälsotillstånd, *där i inbegripet åtgärder till förebyggande och läkande av sjukdomar*, behandling av kroppslig och andlig svaghet, samling och bearbetning av upplysningar och statistik och utvidgning av hälsovårdspersonal.

Även i denna framställning dominerar vad som kan uträttas med penningar. Men det engelska initiativet innebär en påtaglig ansats att höja hälsovårdsfrågan till en rangplats, och då får man väl hoppas, att det ena kommer att draga det andra med sig.

Med denna motion har avsikten närmast varit att åter erinra om ett försummat huvudkapitel i folkets hälsovård. Därmed har ej på något sätt underskattats även de tekniska åtgärdernas stora betydelse. Därtill kommer självfallet också inslaget av den sociala frågan. Fattigdomens, industriens och storstädernas ruinerande inflytande på sundheten är åtminstone erkänd. Kampen för folkhälsan på detta område sammanfaller i stort med partistriderna. Denna kamp är därför lika uppmärksam som resultaten äro otillfredsställande. Det behöver knappast erinras, att den organisation, som nedan ifrågasättes, bör sysselsätta

sig med frågan i hela dess vidd samt såvitt möjligt decentralisera sina omsorger.

På grund av vad sålunda anförts tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte överväga:

1) inrättandet av ett aktivt statsinstitut för hälsovård, helst i form av ett *nytt hälsovårdsdepartement*, i stället för de institutioner, som för närvarande skulle syssla med denna angelägenhet;

2) en för folkhälsans främjande betingad omorganisation av de *medicinska fakulteterna* och dessas utbrytning ur ecklesiastikdepartementets passiva omvårdnad och förläggande väsentligen under nämnda statsinstitution;

3) ett program för berörda välfärdsanstalt, vilket vill befrämja ej blott tekniska anordningar för hälsovård, möjliga att åstadkomma med penningar, utan även och i all synnerhet *sunda folkseder till höjande av den personliga hygien* och den *karaktärsdanning*, stödd av upplysning, sed och praktisk omtanke, som måste vara grundvalen i stort för all folkhälsa;

4) värnandet av den fria forskningen gent emot medicinska privilegier samt rätt till officiell undersökning av uppslag till hälsovård och läkedom, även om de komma från lekmannahåll.

Stockholm den 31 januari 1921.

Carl Lindhagen.

